

Straatnamen in Oud-Charlois

Op het Gemeentearchief is de afgelopen jaren hard gewerkt aan een boek waarin alle Rotterdamse straatnamen en hun geschiedenis worden beschreven. Voor Stads tv wierp Jan van den Noort er vorig jaar al een blik in. Voor lezers van 'Ons Rotterdam' haalt hij de geschiedenis van Charlois op.

Charlois en de Riederwaard behoorden in de middeleeuwen nog tot het land van Putten. Dat was een onafhankelijk gebied met een eigen regering en eigen rechtspraak. In 1459 gaf Filips de Goede, Hertog van Bourgondië het in leen aan zijn zoon Karel de Stoute. Karel had niet alleen bezittingen in de Nederlanden, maar ook in Bourgondië. Hij was onder meer graaf van Charolais, een graafschap in Frankrijk tussen Lyon en Dijon. Aan dat graafschap dankt Charlois zijn naam.

De grondheren van Putten en de Riederwaard hadden veel last van hoog water en zij trokken daardoor minder profijt van hun grond. In 1460 beloofde hun leenheer Karel de Stoute dat hij de Riederwaard zou bedijken en de grondheren op die manier van een probleem af zou helpen. Karel maakte van die gelegenheid gebruik om het gebied een andere naam te geven. Net als zijn vader streefde Karel ernaar om meer eenheid te brengen in zijn verspreide bezittingen. Hij bepaalde daarom dat de Riederwaard voortaan Charlois zou heten, net als zijn graafschap Charolais in Bourgondië.

Verschillende straten herinneren nog aan de naamgever van Charlois. De Karel de Stoutestraat en het Karel de Stouteplein zijn de duidelijkste voorbeelden. De Boergoense straat en de Boergoensevliet danken hun naam aan een verbastering van Bourgondië, Karels hertogdom in Frankrijk. De grondheren van Charlois worden vernoemd in Grondherenstraat en Grondherendijk. Enkele grondheren, zoals Meester Arend van der Woude, Ysbrant Utenhage en Mathijs de Buysen kregen zelfs een afzonderlijke vermelding.

Alvorens toe te stemmen in de aanleg van een dijk bij Charlois stelde Karel de Stoute de voorwaarde dat de grondheren er een kerk zouden stichten, gewijd aan de heilige Clemens. Deze heilige was een van de eerste pausen van de rooms-katholieke kerk. Het Christendom stond toen nog in de kinderschoenen en regelmatig moest een voorvechter van het nieuwe geloof het met de dood bekopen. In het jaar 101 na Christus stierf Clemens de marteldood. Hij zou onder de regering van de Romeinse keizer Trajanus met een anker om zijn nek in het water zijn gegooid.

Dankzij Karel de Stoute werd Clemens de patroonheilige van Charlois en ter zijner nagedachtenis werd er een kerk gebouwd, op de plek waar nu de oude kerk aan de Charloisse Kerksingel staat. Een legende verhaalt dat de inwijdingsplechtigheid van de kerk voor een aantal Rotterdamse monniken rampzalige gevolgen had. In 1512 werd de Clemenskerk ingewijd en een gezelschap monniken uit Rotterdam ging in processie op pad naar Charlois om de inwijding bij te wonen. De legende gaat dat zij hebben

geprobeerd om over de dichtgevroren Maas de overzijde te bereiken. Ze waren er bijna toen het gezelschap plotsklaps door het ijs zakte. Een groot aantal monniken zou daarbij om het leven zijn gekomen en de plek waar deze ramp zich voltrok werd voortaan Papengat of Monnikenput genoemd.

In 1567 woedde de Reformatie en de katholieke kerk van Charlois werd een protestante. De naam Clemenskerk raakte uit de gratie. Aan het begin van deze eeuw werd de naam van de patroonheilige opnieuw gebruikt. Toen werd de Clemensstraat naar de verdronken paus genoemd. Dankzij de paters Capucijnen werd er in 1928 ook weer een kerk in Charlois naar de patroonheilige vernoemd. De katholieke kerk aan de Dorpsweg heet Michaël en Clemenskerk en staat er nu nog.

In de negentiende eeuw ontfermde de gemeente Rotterdam zich over een deel van Charlois. Aanvankelijk annexeerde Rotterdam een stukje in het noordoosten en ontlokte daarmee Burgemeester Barendregt van Charlois de opmerking dat zijn gemeente daardoor 'hare schoone afgerondheid' zou verliezen en dat Rotterdam er waarschijnlijk niet door zou winnen. Maar Rotterdam had de grond juist hard nodig voor het graven van de nieuwe havens op zuid. Slokop Rotterdam was al vele tientallen jaren de grootste grondbezitter op Charlois en kon er dus al aardig uit de voeten, maar het stadsbestuur vond het toch een veiliger idee ook op gemeentelijk terrein de lakens uit te kunnen delen en drong daarom aan op annexatie.

Met de annexatie van het noordoosten van Charlois was de grondhonger niet gestild. In 1895 werd de rest van Charlois bij Rotterdam gevoegd. Net als Delfshaven en Kralingen ging Charlois op in het zoveel grotere Rotterdam. De samenvoeging van beide gemeenten had tot gevolg dat een aantal straten in Charlois dezelfde naam had als in Rotterdam. Om verwarring te voorkomen werden de Charloise straten omgedoopt. De Kerksingel werd opgesplitst in Charloïssche Kerksingel én Kaatsbaan. De Groenedijk werd voortaan Groene Hilledijk genoemd, de Langeweg veranderde in Lange Hilleweg. En straatnamen als Kikkersteeg en Vildersteeg verdwenen uit het Charloise straatbeeld.

Zo werd de gemeente Charlois een onderdeel van de gemeente Rotterdam. Wie er oog voor heeft kan nog duidelijk zien dat Charlois eens een afzonderlijke gemeente was met een eigen geschiedenis en een heel eigen karakter.

Jan van den Noort

Verscheen eerder in: *Ons Rotterdam* 15 (1993) 4, 14-15.